

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Syyskuu 2021	Tekijä/tekijät Minna Ekoluoma
Koulutus Sosiaalialan koulutus		☒ AMK ☐ YAMK
Työn nimi ITSENÄISEN ASUMISEN HARJOITTELUN OHJAAMINEN VILLANUTTU OY:SSÄ Ohjeistus ohjaajille		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski		Sivumäärä 37 + 2
Työelämäohjaaja Miia Rautio, VillaNuttu Oy		
<p>Opinnäytetyönäni tuotin VillaNuttu Oy:n ohjaajille itsenäisen asumisen harjoittelun ohjaamisen oppaan, jonka tarkoituksena on kehittää lastensuojeluyksikkö VillaNutun itsenäisen asumisen harjoittelussa olevien nuorten suunnitelmallista ja johdonmukaista ohjaamista. Ohjeistuksen tarkoituksena on toimia yhtenä työvälineenä nuorten kanssa työskenteleville ohjaajille. Ohjeistuksen avulla ohjaajien on helpompi havaita sekä nuoren vahvuuksia että niitä kipukohtia, joita nuoren itsenäiseen elämiseen siirtyminen aiheuttaa ja näin panostaa juuri niihin osa-alueisiin, joissa nuori tarvitsee vahvempaa tukea.</p> <p>Aluehallintovirasto muistutti tiedotteessaan 12/2020 itsenäisen asumisen harjoittelun vastuista sijaishuoltoyksiköitä ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä. Suunnitelmallinen ja vaiheittainen eteneminen sekä nuorelle annettava riittävä tuki itsenäisasumisen harjoittelussa ovat sekä sijaishuoltoyksikön että sosiaalityöntekijän vastuulla.</p> <p>Työkokemukseni sekä sijaishuoltoyksikön muiden ohjaajien kokemuksen perusteella itsenäisen asumisen harjoittelun vaiheittainen eteneminen on nuoren etu. Lisäksi nuoren osallisuus suunnitelmien laatimisessa on tärkeä osa nuoren kuntoutumisprosessia sekä selviytymistä sijaishuollon jälkeisessä elämässä. Ohjaajien tulee myös ymmärtää ne erityispiirteet, joita sijaishuollosta itsenäistyminen tuo nuoren prosessiin.</p> <p>Opinnäytetyö oli toteutukseltaan produktio eli toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön liittyy myös kirjallinen osuus, jossa käsittelen nuoruutta ikäkautena, lastensuojelua, sijaishuoltoa sekä itsenäistymistä ja siihen liittyviä arjessa tarvittavia elämänhallinnan taitoja, kun siirrytään sijaishuollosta itsenäiseen elämään. Kirjallisessa osiossa käyn myös läpi niitä elämänhallinnan osa-alueita, joita nostan esille myös itse ohjeistuksessa.</p>		
Asiasanat Itsenäisen asumisen harjoittelu, lastensuojelu, sijaishuolto		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date September 2021	Author Minna Ekoluoma
Degree programme Social services		
Name of thesis GUIDANCE TO INDEPENDENT RESIDENCE TRAINING AT VILLANUTTU OY Guidance for instructors		
Centria supervisor Leena Raudaskoski	Pages 37 + 2	
Instructor representing commissioning institution or company Miia Rautio		
<p>In this thesis the aim was to make a guide for VillaNuttu Oy's supervisors to a young person's independent living practice. The aim of the guide is to develop systematic and consistent guidance for young people during their independent living practice. The guidelines are intended to serve as one of the tools for counselors working with young people. The guide makes it easier for counselors to identify, for example, challenging points that make it difficult for a young person to start an independent life, and thus highlights precisely those areas of life management where a young person needs stronger support.</p> <p>In its bulletin 12/2020, the Regional State Administrative Agency reminded substitute care units and child welfare social workers about the responsibilities of independent living training. Planned and gradual progress, as well as adequate support for the young person in the practice of independent living, is the responsibility of both the substitute care unit and the social worker.</p> <p>Based on my work experience and the experience of other counselors, the gradual advancement of an independent lifestyle is in the best interests of the young person. In addition, the young person's involvement in drawing up the plans is an important part of the young person's rehabilitation process and survival after substitute care. Counselors should also understand the special features that living in foster care brings to a young person in the process of independence.</p> <p>The implementation of the thesis was production, i.e. a functional thesis. The functional thesis has a theoretical written section in which I discuss with youth as a stage of life, child protection, foster care and independence, and the related life management skills needed in everyday life in the transition from foster care to independent life. In the written section, I also go through the areas of life management, which I also emphasize in the guidelines</p>		
Key words Independent living practice, child protection, foster care		

KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

Avohuollon tukitoimi

Avohuollon tukitoimena tehtävän sijoituksen kesto on rajattu, tuen tarvetta arvioiva tai kuntouttava jakso. Se on suunnitelmallinen tukitoimi, joka järjestetään asiakassuunnitelmassa tarkoitetulla tavalla. Avohuollon tukitoimena tehdyn sijoituksen aikana ei voida käyttää lastensuojelulain 11 luvun mukaisia rajoitustoimenpiteitä. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Huostaanotto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83§:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Jälkihuolto

Jälkihuolto on sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen saatava kokonaisvaltainen tuki lapselle tai nuorelle. Sen tarkoituksena on tukea joko lapsen kotiutumista sijaishuollosta tai auttaa aikuistuvaa nuorta saavuttamaan riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiselle. Jälkihuollosta vastaa lapsen sijoittava kunta eli jälkihuoltovelvollinen kunta. Jälkihuollon järjestämisen velvollisuus päättyy nuoren täyttäessä 25 vuotta tai viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on sijoituksen jälkeen ollut viimeksi lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Lastensuojelun asiakassuunnitelma

Lastensuojelun asiakkaana olevalle henkilölle on tehtävä asiakassuunnitelma. Se on tehtävä riippumatta siitä, onko lapsi sijoitettu avohuollon tukitoimin, sijaishuollossa tai jälkihuollossa. Asiakassuunnitelma on hyvin tehtynä lastensuojelutyötä ohjaava asiakirja. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Sijaishuolto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83§:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 NUORUUS	3
2.1 Nuoruusiän kehitystehtävät	4
2.2 Nuoruusiän mielenterveyden häiriöt.....	5
3 LASTENSUOJELU	8
3.1 Sijaishuolto.....	9
3.1.1 Itsenäistyminen sijaishuollosta	9
3.2 Sosiaaliohjaus sijaishuollossa	11
4 VUOROVAIKUTUS	12
4.1 Omaohjaajatyöskentely	12
4.2 Osallisuus	13
5 ARKI	16
6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	18
6.1 Suunnitteluvaihe.....	18
6.2 Toteutusvaihe ja kuvaus tiedonhankinnan prosessista	19
6.3 Palaute	21
7 PRODUKTION ESITTELY	22
7.1 Ohjeistuksen osa-alueet	22
7.1.1 Verkosto	22
7.1.2 Raha-asiat	23
7.1.3 Opiskelu ja työ.....	24
7.1.4 Terveys ja hyvinvointi.....	24
7.1.5 Asuminen	25
8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	26
9 POHDINTA	27
LÄHTEET	29
LIITTEET	
LIITE 1 Haastattelulomake VillaNuttu Oy:n ohjaajille	
LIITE 2 Haastattelulomake VillaNuttu Oy:ssä aiemmin itsenäistyneille nuorille	
KUVIOT	
KUVIO 1. Opinnäytetyön eteneminen.....	19

1 JOHDANTO

Itsenäistyminen on ihmisen elämän yksi haastavimmista kehitysvaiheista – ellei jopa haastavin. Nuoren onnistunut itsenäistyminen luo hyvän perustan sille, että hän pärjää myös aikuisuudessa. Itsenäistymiseen nuori tarvitsee tuekseen luotettavan aikuisen. Onnistunut itsenäistyminen on paitsi arjen hallintaa myös ennen kaikkea sitä, että nuori oppii kantamaan vastuun omista valinnoistaan ja omasta elämästään. Hyvä kiinnittyminen sijaishuollossa ja luottamuksellinen suhde ohjaajaan auttaa lasta myös irtautumaan, kun on sen aika.

Opinnäytetyöni kohderyhmänä olivat lastensuojeluyksikkö VillaNutun ohjaajat, jotka ohjaavat sijaishuollosta itsenäisen asumisen harjoittelun kautta pois muuttavia nuoria. Varsinaisen opinnäytetyön produktion eli ohjaajien ohjeistuksen lisäksi työhöni kuuluu kirjallinen teoriaosuus, jonka aihealueeksi valikoituivat nuoruus kehitysvaiheena, lastensuojelu, vuorovaikutus, osallisuus, arki sekä opinnäytetyön prosessin kuvaus, produktion kuvaus sekä pohdinta.

Opinnäytetyö on työpaikkalähtöinen ja sen aihe nousi VillaNuttu Oy:n itsenäisen asumisen harjoittelussa olevien nuorten ohjaajien tarpeesta. Olen työskennellyt ohjaajana itsenäistyvien nuorten kanssa ja neljän nuoren ollessa yhtä aikaa itsenäistymisharjoittelussa tuli hyvin selväksi, että asumisharjoitteluun pitäisi saada itsenäistymisprosessiin pohjautuva ohjeistus, jonka perusteella työnkuva selkiytyisi ohjaajille. Tämä toisi lisää suunnitelmallisuutta ja johdonmukaisuutta yksilöllisen itsenäistymisen ohjaamiseen. Ohjeistus myös auttaa ohjaajia havainnoimaan, mitkä asiat ovat haasteellisia kullekin itsenäistyvälle nuorelle, ja näin edelleen tukemaan ja vahvistamaan heitä juuri niillä osa-alueilla, joissa he sitä tarvitsevat. Riittävän varhainen siirtyminen itsenäisen asumisen harjoitteluun ja suunnitelmallinen ja laadukas ohjaustyö helpottaa nuoren kanssa työskentelevää jälkihuoltotyötä, kun pohja itsenäisen asumisen osaa-miseksi on luotu jo sijaishuolto paikassa.

VillaNuttu on lastensuojeluyksikkö, jossa on kolme seitsemänpaikkaista asumisyksikköä. VillaNuttu on perheyritys, joka toteuttaa nuorille laadukasta hoivaa ja kuntoutusta sekä rakentaa mieleistä arkea. VillaNutussa ei ole aiemmin ollut käytössä varsinaista yhtenäistä ohjeistusta nuoren itsenäistymisharjoitteluun liittyen. Toimintaympäristönä opinnäytetyössäni toimii VillaNutun Paavolan yksikössä sijaitsevat itsenäistymisasunnot VillaVera ja VillaVeska. VillaNutussa työskenteleviä itsenäistymisvaiheen ohjaustyössä työskenteleviä ohjaajia sekä aiemmin itsenäistymisharjoittelun VillaNutussa suorittaneita nuoria oli mukana kehittämistyössä.

Kirjallisen osuuden lähteinä olen käyttänyt kohtuullisen laajasti nuoruutta käsittelevää kirjallista materiaalia. Lisäksi olen käyttänyt lähteenä runsaasti lastensuojeluun liittyvää materiaalia. Itsenäistymisharjoittelun ohjaajien on myös ymmärrettävä itsenäistyminen lastensuojelun näkökulmasta, koska se erottaa nuoren toimintaympäristön, missä hän on kasvanut ja missä hänet on kasvatettu. Valtaosa itsenäistyvistä nuorista oppii kotona omilta vanhemmiltaan itsenäisessä elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Yleensä vanhemmat siis auttavat oppimaan elämään yksilönä osana yhteiskuntaamme. Tähän ei kuitenkaan kaikilla nuorilla ole mahdollisuutta, vaan he oppivat nämä taidot sijaishuollossa. Usein nuoret eivät täysi-ikäisiksi tultuaan muuta sijaishuollosta lapsuuden kotiin, vaan he jatkavat opiskeluaan ja muuttavat omaan vuokra-asuntoon.

.

2 NUORUUS

Nuoruuden määritelmä on muuttunut ajan kuluessa. Nuoruus asettuu lapsuuden ja aikuisuuden välille. Lastensuojelulaissa nuorena henkilönä pidetään 18-24 -vuotiasta henkilöä (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 6§). Nuorisolaissa taas nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiasta (Nuorisolaki 21.12.2016/1285, 3§). Rikoslaisissa nuoreksi henkilöksi katsotaan 15 vuotta täyttänyt, mutta alle 20 -vuotias henkilö (Laki nuorista rikoksentehtävistä 31.5.1940/262, 1§). Vuonna 2013 julkistetusta Nuorten vapaa-aikatutkimuksesta taas ilmenee, että nuorten itsensä mielestä nuoruus alkaa noin 10-vuotiaana ja päättyy noin 20-vuotiaana (Valtion nuorisoneuvosto 2013). Nuoruuden määrittely itsessään on siis erittäin vaikeaa sen monimuotoisuuden ja yksilöllisyyden vuoksi. Opinnäytetyössäni käyttäessäni ilmaisua nuori, tarkoitan sijaishuoltoyksikössämme asuvia lapsia, jotka ovat iältään 13-18 vuotta.

Lastensuojelun keskusliiton julkaisemassa Lapsen Maailma -lehdessä 5/2020 julkaistiin artikkeli ”Lapsi, nuori, aikuinen?”, jossa avattiin Lastensuojelun keskusliiton tekemää selvitystä, Ensiaskel tulevaisuuteen. Selvityksessä kerättiin tietoa 16-vuotiaiden nuorten ajatuksista itsenäisestä asumisesta. Tehdyn tutkimuksen mukaan nuorten mielestä sopiva ikä muuttaa pois vanhempien luota on 18-vuotta. Todellisuudessa kuitenkin keskimääräinen muuttoikä on Suomessa 21,8 vuotta. Tämä on alhainen Euroopan keskiarvoon (26v) verrattuna. (Custido 2020, 8.) VillaNutusta nuoret muuttavat pois 18 vuotta täytettyään eli he ovat keskimääräistä muuttoikää nuorempia ja myös Lastensuojelun keskusliiton tutkimuksessa (5/2020) nousi esille, että lapsuudenkodin vaikeudet varhaistavat muuttoikää ja erityisesti lastensuojelun asiakkuus on yhteydessä keskimääräistä varhaisempaan muuttoikään. Selvityksessä nuoret kertoivat, että eniten heitä itsenäisessä asumisessa huolettavat rahaan liittyvät asiat. Myös tässä, kuten monessa muussakin tutkimuksessa nousi esiin se, että nuorten omat näkemykset on huomioitava heitä koskevassa päätöksenteossa. (Custido 2020, 41.)

Nuoruus voi siis nykyään kestää pari vuosikymmentä, mutta siitä huolimatta sitä pidetään siirtymävaiheena lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruusaikana yksilöstä tulee fyysisesti aikuinen. Hän oppii keskeiset yhteisössä tarvittavat taidot ja valmiudet ja itsenäistyy omasta lapsuuden perheestään. Nuoruudessa ihminen etsii ja valitsee myöhemmät aikuisuuden roolit ja positiot ja tämän pohjalta rakentaa omaa identiteettiään. (Nurmi 1997, 256.)

2.1 Nuoruusiän kehitystehtävät

Eri ikäkausilla on omia kehityshaasteita tai kehitystehtäviä. Eri kehityshaasteet ovat kaikille ihmisille perusteiltaan samanlaisia, mutta kuitenkin hyvin yksilöllisiä. Jokainen kehitystehtävä ja sen ratkaiseminen on yksilölle ainutkertainen. Jonkin yksilön kohdalla kehitysvaiheita ei juuri huomaa, kun taas toinen kokee ne hyvin syvältä ja kivuliaasti. Kehitysvaiheet, kehityshaasteet ja kehityskriisit ovat elämänvaiheita, joita yksilö työstää itse tai sopivan tuen turvin. Kehityskriisien ratkaisut ohjaavat yksilön persoonallisuuden kehitystä. Ne ovat siis normaaleja ja odotettavissa olevia ja niihin voi valmistautua. (Nuutinen 2012.)

Nuoruusikä voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen: varhaisnuoruus (11-14v), keskinuoruus (15-18v) ja myöhäisnuoruus (19-25v) (Aaltonen, Ojanen, Vilhunen & Vilen 2002, 18). VillaNutun lastensuojeluyksikössä asuvat nuoret ovat siis keskivaiheessa nuoruusiän kehitystä itsenäisen asumisen harjoitteluun siirtyessään. Opinnäytetyöni kannalta keskeisessä osassa ovat keski- ja myöhäisvaiheen nuoruus, koska näissä vaiheissa tapahtuu varsinainen itsenäistymisprosessi.

Autonomian voidaan katsoa olevan nuoruusiän keskeisen kehityksellisen päämäärän. Keskeisiä kehitystehtäviä ovat vanhemmista irrottautuminen, enenevä turvautuminen ikätovereihin, sopeutuminen murrosiän tuomiin fyysisiin muutoksiin ja oman seksuaali-identiteetin jäsentäminen. Nuoruusiän loppupuolella yksilön persoonallisuus on suhteellisen muuttumaton. (Aalto-Setälä & Marttunen 2007.)

Yksilön kehitysteorioista puhuttaessa on nostettava esiin kaksi merkittävää kehitysteorian kehittäjää Robert Havighurst sekä Erik Erikson. Havighurstin teorian [1948, 1972] mukaan ikään liittyvät kehitystehtävät koostuvat erilaisista normatiivisista odotuksista, joita yksilöön kohdistetaan tietyissä elämänvaiheissa. Kehitystehtävien taustalla ovat fyysinen kypsyminen, henkilön omat arvot ja tavoitteet sekä ympäristön asettamat odotukset. Havighurstin mukaan keskeisiä nuoruuden kehitystehtäviä ovat oman fyysisen olemuksen hyväksyminen sekä sukupuoliroolin omaksuminen, kaverisuhteiden luominen ikätovereihin ja itsenäistyminen vanhemmista, työelämään valmistautuminen, parisuhteeseen valmistautuminen, oman ideologian tai maailmankatsomuksen kehittäminen sekä sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen. (Nurmi 1997, 258-259.)

Erik H. Erikson, [1959] kehitti teorian psykososiaalisen kehityksen vaiheista eli kriiseistä, joiden taustalla on psykoanalyttinen näkökulma. Eriksonin mukaan ihmisen elämänkaareissa on kahdeksan eri kehitysvaihetta ja varhaiset vaiheet vaikuttavat aina myöhempien kehityskriisien ratkaisemiseen. Onnistunut kehityskriisin selvittäminen edesauttaa seuraavan kehityskriisin selvittämistä. Nuoruuden kehitystä Erikson kuvasi termillä identiteetin rakentaminen. Nuoren epäonnistuuessa tässä tehtävässä näkyy se yksilön persoonassa roolien hajaannuksena. Tämä vaikeuttaa nuoren kykyä tehdä päätöksiä omasta elämästään ja hän kokee usein vierautta omaa itseään kohtaan. Nuoret ovatkin erittäin alttiita vaikutuksille ja jos he selvittävät tämän kriisin oikealla tavalla, on heidän mahdollista muodostaa vakaa persoonallisuus. Yhteiskunnan haasteet ja vaatimukset pakottavat nuoren tiettyihin valintoihin ja päätöksiin, jotka koskevat hänen tulevaa elämäänsä. Nuoruudessa tehdyt valinnat taas johtavat myöhemmin tiettyihin aikuiselämän roolivalintoihin. (Nurmi 1997, 262.)

2.2 Nuoruusiän mielenterveyden häiriöt

Terveyden- ja hyvinvointilaitoksen mukaan lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla ja nuorilla on keskimääräistä useammin mielenterveyden ongelmia. (THL 2020). Nuoruusiässä keskushermosto kehittyy nopeasti ja nuorena tapahtuu fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua, joka saattaa hämmentää nuorta ja yksittäiset tunne-elämän kuohunnat ovatkin hyvin tavallisia. Usein varsinaiset mielenterveyshäiriöt ilmaantuvat ensi kertaa nuoruudessa. Tutkimusten mukaan noin puolet mielenterveyshäiriöistä on alkanut ennen 14 vuoden ikää ja noin kolme neljästä ennen 24 vuoden ikää. Mielenterveydenhäiriöt ovatkin tavallisimpia koululaisten terveysongelmia. (Marttunen & Karlsson. 2013, 7-10.)

Yleisimmät nuorten mielenterveyshäiriöt ovat mieliala-, ahdistuneisuus-, käytös- ja päihdehäiriöt. Mielenterveyden häiriöitä voi esiintyä yhtä aikaa useampia. Mielenterveyden häiriöt voivat vaikuttaa nuoren kehityskriisin ratkaisemiseen niitä hidastavasti. Normaalisti nuori kehittyy koko ajan, mutta jos nuori ei opi uusia taitoja tai siirry kehitysvaiheesta toiseen, on syytä huolestua. Tärkeää on arvioida nuoren toimintakyvyn muutosta aiempaan verrattuna. Käsitys nuoren psyykkisten oireiden vakavuudesta ja kestosta on olennaista oikea-aikaisen ja oikein suunnatun avun kannalta. On huomioitava, että vakavissa mielenterveyden häiriöissä nuoren kehitys on aina juuttunut. (Marttunen ym. 2013, 10-13.)

Usein edellä mainitut mielenterveydenhäiriöt ilmenevät myös psyykkisesti traumatisoituneilla lapsilla ja tätä yhteyttä tutkitaankin tämän hetken lääketieteessä paljon. Psyykkisesti traumatisoituneella lapsella tarkoitetaan nuorta, joka on kokenut traumaattisia tapahtumia ja nämä tapahtumat ovat ylittäneet lapsen

sen hetkisen sieto- ja käsittelykyvyn. Lapsen ikä, kehitystaso sekä elinolosuhteet vaikuttavat traumatisoitumiseen. (Lasten mielenterveystalo 2021.) Kun lapsi joutuu kohtamaan tapahtuman, johon liittyy joko kuolema tai vakava loukkaantuminen, niiden uhka tai oman tai toisen fyysisen koskemattomuuden vaarantuminen, kehittyy traumaperäinen stressireaktio. Lapsella traumaattinen reaktio voi ilmetä vain levottomuutena tai hajanaisena käytöksenä, mutta se voi aiheuttaa voimakasta pelkoa, kauhua tai avuttomuutta. (Huttunen 2018.)

Trauma vaikuttaa nuoren kehityskriisin ratkaisemiseen. Erityisen vaikeaa nuoren on työstää sekä nuoruuden kehitystehtävää että traumaattista kokemusta yhtäaikaisesti. Nuoruusiän kehityksen aikana koettu trauma vaikuttaa kognitioihin ja tunnetaitoihin sekä nuoren käyttäytymiseen. Nuoren oireilu trauman seurauksena on hyvin vaihtelevaa ja sitä voi olla vaikea yhdistää traumaan liittyväksi. Nuorille tyypillisiä trauman jälkeisiä oireita ovat levottomuus, keskittymiskyvyn ja muistin heikentyminen. Työillä yleistä on myös mielialan lasku ja ahdistuneisuus ja pojilla useammin ulospäin suuntautumista. Usein nuoren traumat aiheuttavat myös somaattisia oireita. (Parviainen 2020, 2-3.) Traumatisoitumisella on suuri vaikutus nuoren koulusuoriutumiseen, kognitiivisiin kykyihin, päihteiden käyttöön, mielenterveysongelmiin sekä fyysiseen terveyteen. Traumatisoituneen lapsen nopea tunnistaminen voivat vähentää kielteisiä seurauksia. (Pojjula 2021.)

Nuoren psyykkisen pahoinvoinnin ja mielenterveyshäiriöiden riittävän varhainen tunnistaminen ja hoito auttaa nuoruusiän kehityskriisin ratkaisemisessa vaikeuksista huolimatta. Nuoruudessa omaksuttu elämäntapa, ihmissuhteet sekä koulutuksen valinta luovat perustan aikuisiän terveydelle. (Konsensuskokous 2010.)

Erityistä huomiota pitäisikin kiinnittää lastensuojelun sijaishuollossa traumainformoituun työskentelytapaan. Traumainformoitu kohtaaminen on tunnehaavoja huomioivaa ihmisten kohtaamista ja taustalla on ajatus, että traumaattiset kokemukset saavat ihmisen käyttäytymään epätarkoituksenmukaisesti ja sellaisella tavalla, joka ei ole järkisyin perusteltua. Sosiaalityössä traumainformoitu työtapa voi helpottaa merkittävästi traumatisoituneen nuoren oppimista sekä hoidon ja kuntoutuksen etenemistä ja vaikuttavuutta. Traumainformoidussa työtavassa ei nähdä ”hankalaa lasta”, vaan katsotaan häntä ympäröiviä aikuisia sekä fyysisistä ympäristöä, missä hän elää. (Iloa ja toivoa 2020.)

Tällä hetkellä psykiatriseen hoitoon pääseminen voi olla vaikeaa. Tämän vuoksi paljon mielenterveyshäiriöistä kärsiviä lapsia ja nuoria onkin sijaishuollossa. Lastensuojelussa on erittäin tärkeää, että mie-

lenterveydenhäiriöistä kärsivää nuorta ohjaavalla henkilökunnalla on koulutusta ja resursseja toimia vaikeastikin psyykkisesti oireilevien lasten ja nuorten kanssa. Tämän vuoksi on myös tärkeää, että terveydenhuolto ja sosiaalihuolto tekevät tiivistä yhteistyötä lapsen asioissa.

3 LASTENSUOJELU

Vaikka ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista onkin vanhemmilla tai muilla huoltajilla, on viranomaisilla kuitenkin velvollisuus tarvittaessa tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Lapsi ja perhe tulee ohjata lastensuojelun piiriin tilanteen niin vaatiessa. Lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun turvataan lastensuojelulain avulla. Siinä määritellään lastensuojelu laajasti: lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen liittyvillä toimilla ehkäistään varsinaisen lastensuojelun tarvetta ja ehkäisevällä lastensuojelulla tarjotaan apua ja tukea riittävän varhain, jolloin ehkäistään ongelmien syntymistä tai pahenemista. Neuvolan, päivähoiton ja koulun merkitys korostuu ehkäisevän työn toteuttamisessa. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Myös Suomen perustuslaissa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa on säädetty erikseen lapsen oikeuksista. Niissä velvoitetaan asettamaan lapsen etu kaikessa viranomaistoiminnassa etusijalle. Julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia lapsen hyvinvoinnin ja yksilöllistä kasvua perustuslain mukaan. Vain poikkeustapauksissa julkinen valta voi puuttua perheen autonomiaan, jos lapsen oikeuksia ei voida muuten turvata. Viranomaisen puuttuessa perheen yksityisyyteen lastensuojelua toteuttaessaan, on päätöksiä tehtäessä otettava huomioon riittävällä tavalla vanhempien velvollisuus ja myös oikeus päättää lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Kun lapselle ja perheelle järjestetään lastensuojelulain mukaisia palveluja, on viranomaisen kuitenkin pyrittävä kaikin tavoin edesauttamaan vanhempien mahdollisuutta toteuttaa kasvatustehtävänsä. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Lastensuojelu käsitetään laajasti lasten suojeluksi. Se ei ole yksin lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan lasten hyvinvointia edistetään ja ongelmia ehkäistään monilla erilaisilla yhteiskunnallisilla toimilla. Monet yhteiskunnalliset päätökset vaikuttavat suoraan lasten elämään. Alkoholipolitiikan toteuttaminen, liikenneratkaisut sekä vanhempien työssäkäyntiin liittyvät ratkaisut mm. voivat joko tukea tai kaventaa lapsen mahdollisuutta hyvään elämään. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Lastensuojelulla on kolme perustehtävää

- lasten yleisiin kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen,
- vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä,
- varsinainen lasten suojelutehtävä. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

3.1 Sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83§:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Lastensuojelun käsikirja 2021). Vuonna 2020 Suomessa kodin ulkopuolelle sijoitettuja 0-17 vuotiaita lapsia on ollut yhteensä 13627 eli noin 1,3% vastaavan ikäisestä väestöstä. Näistä 6912:n sijoituspaikkana on ollut laitos. (THL 2021.) Sijaishuollon muodot ovat perhehoito, ammatillinen perhehoito ja laitoshoidto. Lapsen sijoituspaikka tulee aina valita lapsen edun mukaisesti ja valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin, lapsen tarpeisiin sekä lapsen läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä hoidon jatkuvuuteen. Mahdollisuuksien mukaan on myös huomioitava lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. (Aaltonen, Hoikkala, Kojo & Tervo, 2017, 10.)

3.1.1 Itsenäistyminen sijaishuollosta

Sijaishuollossa tapahtuvan itsenäistymisharjoittelun on todettu olevan Suomessa eri laitoksissa hyvin monen kirjavaa. Aluehallintovirasto antoikin joulukuussa 2020 tiedotteen, jossa nosti esille sijaishuollossa tapahtuvan asumisharjoittelun aikaisen huolenpidon ja tuen saannin ympärivuorokautisesti. Aluehallintovirasto muistuttaa, että tuen saaminen ei voi olla lapsen aktiivisuuden varassa. Lisäksi aluehallintovirastolta ohjeistetaan sosiaalityöntekijää aktiiviseen seurantaan asumisharjoittelun sujumisessa. Tiedotteessa muistutetaan, että huostaanotetun lapsen hoito ja turvallisuus on aina sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltoyksikön vastuulla. Harjoittelussa esiintyviin mahdollisiin ongelmiin tulee puuttua ja asumisharjoittelu tulee keskeyttää, jos se on lapsen edun mukaista. (Aluehallintovirasto 2020.)

Helsingin yliopiston ja englantilaisen Anglia Ruskin Universityn yhteistutkimushankkeessa Reciprocal Encounters – Young Adults Leaving Care on tarkasteltu, miten nuoret arvioivat lapsi- ja perhekohtaisten lastensuojelupalveluiden tukevan tai vastaavasti estävän heidän arkielämänsä pysyvyyttä. Tutkimus toteutettiin yhteis- ja toimintatutkimuksena. Tutkimuksessa sijaishuollosta itsenäistyneitä 17 – 32 -vuotiaita nuoria haastattelivat toiset sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret. Haastattelut toteutettiin Englannissa

vuosina 2016-2018 ja Suomessa vuosina 2011-2012. Haastateltavia oli yhteensä 74 (Englannissa 24 ja Suomessa 50). (Törrönen & Munn-Giddings 2018, 147-156.)

Tutkimustuloksista ilmenee, että sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret tarvitsevat erityisesti yksilöllisesti sekä muiden ihmisten tukea ja välittämistä, mutta myös riittävää vapautta seurata omia tavoitteitaan ja toiveitaan. Sijaishuollosta itsenäistyvälle nuorelle on annettava mahdollisuus kiintyä tiettyyn yhteisöön, jossa hän kokee, että hänestä välitetään ja myös nuori itse haluaa toimia yhteisön eteen tai sen puolesta. Tutkimuksessa mukana ollut sosiaalityön professori Maritta Törrönen Helsingin yliopistosta nostaa esille ihmissuhteiden jatkuvuuden, jonka kertoo mahdollistavan sen, että tulee tutuksi ja läheiseksi joidenkin ihmisten kanssa ja voi jakaa heidän kanssaan myönteisiä kokemuksia ja muistoja. Hän kertoo näiden myönteisten kokemusten liittyvän yleensä tiettyihin paikkoihin, joissa nuoret tuntevat olevansa kuin kotonaan. (Komulainen 2018.)

Tutkimuksen mukaan Suomessa ja Englannissa sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten kokemuksista voidaan ottaa oppia. Erityisesti tutkimuksessa nostetaan esille nuorten psykososiaalisen tuen vahvistaminen sijaishuollossa sekä vaiheittaisen itsenäistymisen mahdollistaminen. Tutkimuksessa nousee merkittäväksi asioiksi arkielämän tasapainon saavuttamiseksi nuorten koulutus, työllistyminen, merkityksellinen toiminta ja riittävä toimeentulo. Törrönen nostaa myös artikkelissa esille henkisen hyvinvoinnin tukemisen ja erityispalvelujen tarjoamisen varsinkin silloin, kun nuoren mielenterveys tai hänen päihteidenkäyttönsä vaikeuttaa tavanomaista arkea. (Törrönen ym. 2018, 147-156.)

Lastensuojelussa pyritään tukemaan lapsen jo olemassa olevia lapselle tärkeitä ihmissuhteita ja myös luomaan uusia. Lapsen kannalta katsottuna onnistunut lastensuojelutyö tarkoittaa hyviä ja turvallisia ihmissuhteita, henkistä ja fyysistä huolenpitoa sekä lapselle tärkeiden ihmissuhteiden pysyvyyttä. Lapsen huolenpitoon kuuluu oleellisesti lapsen normaaleista arkirutiineista huolehtiminen ja elämän rajojen asettaminen. (Ritala-Koskinen 2003, 103.)

Sijaishuollon tulee vastata erilaisten ja eri taustoista tulevien lasten yksilöllisiin tarpeisiin, tarjoamalla heille turvallinen kasvuympäristö ja saada aikaan tarvittavia muutoksia lapsen elämässä. Sijaishuoltoa toteutetaan voimassa olevaan lainsäädäntöön nojaten ja olemassa olevissa palvelurakenteissa. Ohjauksen ja valvonnan keskeisin tehtävä on varmistaa sijaishuollon toteutuminen lain- ja asianmukaisesti. Myös jokaisen lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen turvaaminen ja tarpeisiin vastaaminen tarkoituksenmukaisella tavalla. Nämä ovat ne keinot, joilla pyritään varmistamaan hyvä ja laadukas hoito ja kasvatusta sijaishuollon piirissä oleville. (Aaltonen, Hoikkala, Kojo & Tervo 2017, 7.)

3.2 Sosiaalihojaus sijaishuollossa

Sosiaalihojauksella tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea eri sosiaalipalvelujen käytössä ja yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Sosiaalihojauksen tavoitteena on yksilöiden ja perheiden hyvinvointi ja osallisuuden edistäminen elämänhallinnan ja toimintakyvyn vahvistamisella. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301, 16§.) Sen merkitys on kasvanut palvelujärjestelmien laajetessa ja eriytyessä. Yhä useammin on tarve henkilökohtaiselle ohjaukselle ja neuvonnalle palveluista sekä niiden saamisen edellytyksistä. Lisäksi tukea tarvitaan myös palvelujen ja etuuk-sien hakemisessa ja käyttämisessä. Monet tarvitsevatkin ohjausta ja tukea myös pelkäämään arkielämän sujumiseksi ja asiakas on haettava kotoa ja saatettava tarvitsemiensa palvelujen ja toimintojen piiriin. Asiakkaan joustava kohtaaminen, tuki ja motivointi on keskeistä sosiaalihojauksessa. (STM 2021.)

Sosiaalihojaus on keskeinen osa lastensuojelun toimintaa ja perheiden tukemista, koulun psykososiaalista työtä, päihde- ja mielenterveystyötä, vammais- ja vanhustenhuoltoa, kuntouttavaa työtoimintaa sekä maahanmuuttajatyötä. Sosiaalihojausta tehdään myös terveydenhuollossa, asumispalveluissa ja laitoshoidossa. (Kuntaliitto 2017.)

Sosiaalihojaus ja -neuvonta ovat käsitteellisesti lähellä palveluohjausta, joka sisältää erilaisia asioita asiakasryhmän mukaan. Palveluohjauksessa erotetaan kolmenlaisia työtapoja: varsinainen palveluohjaus, palveluohjauksellinen työote sekä konsultoiva tai neuvova työote. Asiakkaan ja työntekijän tiivis yhteistyö ja hyvä vuorovaikutus, palveluohjauksen tehtävä asiakkaan ja palvelujärjestelmän välimaastossa ja asiakkaan omien voimavarojen vahvistaminen korostuvat palveluohjauksessa. (Kananaja & Marjamäki 2017, 208-213.)

Nuorille annettava palveluohjaus tulee nähdä tärkeänä tehtävänä myös sijaishuollossa. Palvelut ovat nuorelle merkittäviä yhteisöjä ja kasvuympäristöjä ja vaikuttavat nuoren hyvinvointiin sekä nuoruusiän kehityskriisin onnistuneeseen ratkaisemiseen. Turvaamalla riittävien palveluiden saatavuus on osa nuoren hyvien kasvuolojen edistämistä.

4 VUOROVAIKUTUS

Sosiaaliala on vuorovaikutuskeskeinen ammatti. Sosiaalialan työntekijän on osattava kommunikoida yksittäisen ihmisen kanssa, työryhmän jäsenenä sekä eri kokoisissa tilaisuuksissa. (Laine, Ruishalme, Sallervo, Sivén & Välimäki. 2001, 269.) Vuorovaikutus on vaikuttamista toiseen ihmiseen. Vuorovaikutus voi olla joko tiedostettua tai tiedostamatonta. Vuorovaikutus on ihmisten välistä viestintää, mikä on paljon muutakin kuin lausutut sanat. Suurin huomioarvo on nonverbaalisella viestinnällä, mikä tarkoittaa kaiken muun kuin kielellisessä muodossa olevan, vastaanottajan havaitseman viestinnän. Ihminen tekee jatkuvasti tiedostamatta havaintoja viestijän olemuksesta. (Laine ym. 2001, 270.)

Vuorovaikutuksen voidaan sanoa olevan toimivaa silloin, kun osapuolet osaavat ja myös uskaltavat ilmaista itseään. Tämä vaatii vuorovaikutuksen avoimuutta. (Laine ym. 2001, 274.) Hyvään vuorovaikutukseen sisältyy toisten kunnioittaminen. Hyvässä kohtaamisessa korostuvat arvostus, inhimillisyys ja empatia. Lastensuojelussa asiakkaat ja työntekijät eivät ole aina samaa mieltä ja työntekijöiden kyky ottaa huomioon omassa vuorovaikutustyössään lastensuojelun toimintaympäristön erityispiirteet kuten viranomaisrooliin liittyvä valta on erityistä vuorovaikutusosaamista. Haastavissa tilanteissa tarvitaan kykyä käsitellä vaikeaa tilannetta kiireettömästi, avoimesti ja mahdollisimman rakentavasti lapsen ja tämän läheisten kanssa yhteistyössä. (Lastensuojelun laatusuositus. 2019, 15-16.)

Itsenäisen asumisen harjoittelun tavoitteisiin pääsemisen yhtenä edellytyksenä on avoin ja dialoginen vuorovaikutussuhde nuoren ja ohjaajan välillä. Nuoren kanssa on voitava rakentaa luottamuksellinen suhde ja tämä vaatii työntekijän paneutumista nuoren elämäntilanteeseen mutta myös hyviä vuorovaikutuksen taitoja sekä empaattista työtettä.

4.1 Omaohjaajatyöskentely

Omaohjaajatyöskentely on yleinen toimintamalli sijaishuollon yksiköissä. Sen yhtenä tavoitteena on saada syntymään terapeutin vuorovaikutussuhde lasten ja heitä hoitavien aikuisten välille. Omaohjaaja työmenetelmässä ohjaaja sitoutuu lapsen kanssa tehtävään pitkäjänteiseen hoito- ja kasvatustyöhön. (Ahanen 2011, 15.)

Omaohjaajasuhde on vuorovaikutussuhde, joka on sekä ammatillinen että julkinen. Omaohjaajan yksi tärkeimmistä tehtävistä on omaohjattavan yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen. Omaohjaajan ja lapsen

suhde kehittyy usein hyvinkin luottamuksellisesti ja tämän vuoksi omaohjaajan on oltava lapselle rehellinen ja kerrottava, että hän käsittelee lapsen asioita myös muiden hoitavien aikuisten kanssa ja myös lapsen vanhempien kanssa. (Ahanen 2011, 15.)

Omaohjaustyöskentelyn tavoitteena on lapsen yksilöllinen kohtaaminen ja huomioiminen. Omaohjaajatyöskentelyn yhtenä tavoitteena on houkutella lapsen kokemuksia esiin ja keskittyä lapsen näkökulman kautta asiaan perehtymiseen. Se on tunnesuhde, jota säätelee eri suunnitelmissa sovitut yhteiset tavoitteet. Omaohjaajatyöskentelyssä erityisen tärkeänä ja työn lähtökohtana voidaan pitää työntekijän kykyä mennä lasta lähelle ja asettua tälle kiintymyksen kohteeksi. (Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 93.)

VillaNutussa jokaiselle nuorelle nimetään kaksi omaohjaajaa nuoren tullessa sijoitukseen. Omaohjaajat pyritään nimeämään niin, että nuori ja omaohjaaja löytävät yhteisiä keskustelun aiheita ja mielenkiinnon kohteita. Myös nuoren oma mielipide otetaan omaohjaajia valittaessa huomioon. Omaohjaajan tehtävänä on huolehtia lapsen kanssa arjen struktuurista, kuten koulusta. Hänen tehtävänä on myös psykososiaalisen avun ja tuen tarjoaminen nuorelle. Omaohjaajan tehtävä on ohjata keskustelua asiakassuunnitelmassa sovittuihin tavoitteisiin. Omaohjaaja ja nuori yhteistyössä pilkkovat tavoitteita konkreettisiksi arjen tavoitteiksi sekä tunne- ja mielialatavoitteiksi. Lisäksi omaohjaaja ja nuori pohtivat omaohjauksessa yhdessä, mitä ovat ne toimenpiteet, joilla on mahdollista päästä sovittuihin tavoitteisiin. Nuoret itse kertoivat kokeneensa, että omaohjauksissa käydään läpi asiat, jotka lapsen täytyy tietää, käydään konkreettisesti läpi, mitä lapsen pitää tehdä, sekä mietitään yhdessä omaohjaajan kanssa, mitkä ovat lapsen sen hetkiset tavoitteet ja miten nuoren on konkreettisesti mahdollista niihin päästä. Pitkistä omaohjaajasuhteista muodostuukin usein hyvin merkittäviä aikuiskontakteja nuorelle.

4.2 Osallisuus

Jokaisella sijoitetulla lapsella on oikeus osallistua häntä itseään koskevaan päätöksentekoon ja omien asioidensa selvittelyyn ja tämä oikeus osallisuuteen on suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä. Perusta tälle on kansainvälisessä YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklassa, jonka mukaan osallisuus on yksi kaikkia viranomaistoimintaa läpäisevä perusoikeus. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Puhuttaessa lapsen osallisuudesta on siis kyse siitä, miten lapsi itse on mukana määrittämässä, toteuttamassa ja myös arvioimassa työtä, jonka tarkoitus on hänen etunsa turvaaminen. Osallisuus voidaan

nähdä yhteisöön liittymisenä, yhteisöön kuulumisena sekä siihen vaikuttamisena. Nuoren identiteetin kehittymisen kannalta osallisuus on ratkaisevan merkityksellistä. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 149.) Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista ja toimenpiteistä perusteluineen. Lisäksi osallisuuteen kuuluu mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa asioihin. Vaikuttaminen on mahdollista vain pääsemällä mukaan asioiden käsittelyyn ja saamalla niistä tietoa. Lapsen oma kokemus siitä, että hän on voinut itse olla mukana vaikuttamassa häntä itseään koskevien asioiden käsittelyssä, on ratkaisevaa. Tällöin hänelle syntyy kokemus, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluksi ja niillä on ollut merkitystä. (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Osallisuuden kokemuksen syntyminen on onnistuneen vuorovaikutuksen tulos, johon vaikuttaa myös nuoren subjektiivinen kokemus omista toiminta- ja vaikuttamismahdollisuuksistaan. Aikuiset voivat luoda edellytykset osallisuuden kokemukselle, mutta sitä ei voida ”synnyttää” tai toisaalta sitä ei voida myöskään estää syntymästä. (Hotari ym. 2013, 150.)

Osallisuuden ulottuvuudet ovat mahdollisuuksia valita, saada tietoa, vaikuttaa prosessiin, ilmaista itseään, saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä (Hotari ym. 2013, 153). Lapsen osallisuuden on nähty hyödyttävän itse lastensuojelun prosessia selkeästi. Osallistamalla lapsi voi sanoa oman mielipiteensä ja myös kertoa oman tarinansa. Lapselle on tärkeää, että hänen sanomisillaan on merkitystä. Osallisuuden myötä lapsi saa lisää tietoa itsestään ja lastensuojelusta, vanhemmat saavat tietoa ja myös lastensuojelun tietoon tulee lapsen oma kokemus hänen arjestaan. Lapsen osallisuus tukee myös lastensuojelun perustehtävää eli lasten suojelua. Lapsen osallisuuden myötä suoraan kohdennettavien palveluiden tarpeen arviointi helpottuu. Toisaalta lapsen osallisuuden myötä myös lapsen ja vanhempien välinen vuorovaikutus usein paranee ja he saavat uudenlaisia tapoja kommunikoida. Osallistavassa keskustelussa nousevat myös esille ne voimavarat, joiden avulla huolia päästään purkamaan. Lastensuojelutyön vaikuttavuus saa osallisuuden myötä erilaisia tulkintoja ja lapsen saama hyöty ja lastensuojelun vaikuttavuus on helpommin ja monipuolisemmin arvioitavissa. (Muukkonen. 2013, 172.)

Osallisuuden merkitys sijaishuollossa on korostunut erityisesti viime vuosien aikana. Nuoren mielipiteen kuunteleminen mutta myös kuuleminen vaikuttavat suoraan lapsen sitoutumiseen sijaishuollon tavoitteisiin. Osallisuuden merkitystä tulee edelleen korostaa itsenäisen asumisen harjoittelussa, jolloin nuoren sitoutuminen harjoittelun tavoitteisiin mahdollistuu paremmin. Keskustelin VillaNutussa asuvien nuorten kanssa heidän osallisuuden kokemuksestaan. Nuoret pitivät hyvänä asiana sitä, että saavat osallistua heitä koskeviin palavereihin ja heiltä kysytään aina myös ennen palaveria, onko heillä jotain

erityisiä asioita, joista he haluaisivat keskusteltavan palaverissa. Usein nuoret jännittävät palavereissa ja tämä aiheuttaa sen, että he eivät muista tai uskalla sanoa niitä asioita, joita haluaisivat tuoda esille. Lisäksi nuoret nostivat esille yhteisökokouksen osaksi osallisuutta. Viikoittain pidettävä yhteisökokous on yksikön nuorten palaveri, jossa myös ohjaaja on mukana. Palaverissa käydään läpi tulevaa viikkoa, sovitaan yhteisöllisestä liikuntapäivän aktiviteeteista, nuoret valitsevat omaohjauskeskustelut toivomansa omaohjaajan kanssa sekä katsotaan tulevan viikon lomat ja kaverivierailut. Nuoret nostivat esille omaohjauskeskusteluiden merkityksen osallisuuden tunteen kokemisessa. Heidän kokemuksensa mukaan omaohjauskeskusteluissa voidaan päättää ja sopia lapsen asioista yksilöllisesti.

5 ARKI

Sivistyssanakirja määrittelee sanan arki seuraavasti:

muu päivä kuin pyhä- tai juhlapäivä, muu kuin juhla-aika, jokapäiväisyys, tavallisuus, arkisuus, todellisuus. (Suomisanakirja 2021.)

Lastensuojelun käsikirjassa arjen sujuvuuden katsotaan tulevan:

- lapsen fyysisistä, psyykkisestä, emotionaalista ja seksuaalisesta turvallisuudesta
- perushoidosta; vaatteista, ruoasta, levosta, hygieniasta, siisteydestä, liikunnasta ja terveydestä
- taloudenhallinnasta ja rahankäytön oppimisesta
- harrastuksiin, lepoon, kuntoutumiseen sekä koulutukseen kannustamisesta sekä aikuisen antamasta tuesta niihin asioihin, jotka mahdollistavat tasapainoisen tulevaisuuden
- Rajoista, säännöistä sekä sopimuksista – niiden tekemisestä sekä noudattamisesta
- Hankalien tilanteiden ratkaisumalleista. Anteeksipyyttämisestä ja – antamisesta (Lastensuojelun käsikirja 2021.)

Rajoitustoimenpide on lastensuojelussa mahdollista, mutta se on harkittava aina tapauskohtaisesti ja tarkoin. Lapsen hoito, kasvatusta, valvonta tai huolenpito ei saa sisältää lastensuojelulaissa tarkoitettuja rajoituksia. Niitä saa käyttää vain siihen tarkoitukseen kuin säännöksissä on erikseen määritelty. (Lastensuojelun käsikirja. 2021.)

Arjenhallinta, elämänhallinta ja hyvinvointi ovat toisilleen läheisiä käsitteitä. Yksilön hyvinvoinnissa keskeistä onkin oman elämän koossa pitäminen eli elämänhallinta. Elämänhallinta on ihmisen kykyä sopeutua, selviytyä ja kokea elämänsä merkitykselliseksi kaikissa elämänvaiheissa. Elämänhallinnan käsite voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. Sisäinen elämänhallinta käsittää kaikki ne tavat, joilla yksilö luo elämäänsä merkitystä ja sisältöä esim. sosiaaliset suhteet, harrastukset ja perhe. Ulkoisella elämänhallinnalla tarkoitetaan sitä, kuinka paljon yksilö tuntee itse vaikuttavansa oman elämänsä olosuhteisiin. Se on kykyä ohjailta omaa elämää niin, että sen vaiheisiin eivät pysty vaikuttamaan haitalliset ulkoiset, itsestä riippumattomat tai odottamattomat tekijät. Aineellisesti ja henkisesti turvattu elämä on ulkoista elämänhallintaa. Yhteiskunta luo mahdollisuudet ja rajat ulkoiselle elämänhallinnalle. (Aaltonen ym. 2003, 185-186.)

Lähellä olevat aikuiset, perhe, ystäväpiiri ja koulu korostuvat nuoren elämänhallintaa pohdittaessa. Näiden avulla hän saa pidettyä elämäänsä koossa. Ulkoisen elämänhallinnan kannalta on tärkeää aineellisen ja henkisen turvan tunteminen. Sisäisen elämänhallinnan kulmakivenä on nuoren itsetunto. On tärkeää, että nuori uskoo itseensä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa omaan elämänsä kulkuaan. (Aaltonen ym. 2003, 186.)

Arjen hallinnan taitoja voidaan opetella sekä yksilöllisesti että ryhmässä. Sosiaalipedagogisessa orientaatioissa ihminen nähdään itsenäisenä, ajattelevana, tajuavana ja toimivana yksilönä ja hänellä on mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä. Vaikutus tapahtuu oman toiminnan, suhteiden ja valintojen kautta. Näitä vaikutuksen tapoja voidaan oppia ja harjoitella. Vahvistuminen näyttäytyy ihmisen kykyinä ja mahdollisuuksina auttaa itseään. Itsenäistyminen ei ole yksinäistymistä eikä itseapu ole kyvyttömyyttä olla avuksi muille. (Kivelä & Lempinen 2010, 11.)

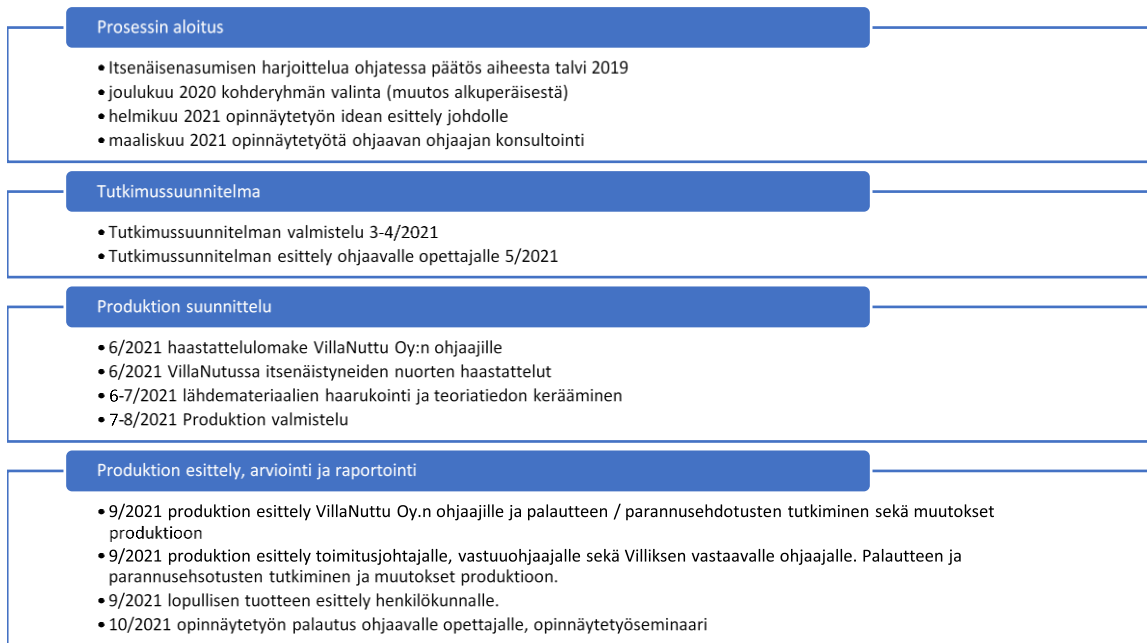
6 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Opinnäytetyöni on toiminnallinen ja sen toiminnallisen osuuden toteutin koostamalla ohjeistuksen VillaNuttu Oy:ssä työskenteleville itsenäisasumisen harjoittelussa olevien nuorten ohjaajille. Työn toiminnallisen osuuden sisällön suunnittelussa hyödynsin kokemuspohjaista tietoa sekä teorian tietoa, jota keräsin erilaisista kohderyhmää palvelevista lähteistä. Kokemuspohjaista tietoa on kertynyt tekijälle työelämästä sijaishuoltoyksikön itsenäistyvien nuorten kanssa sekä VillaNuttu Oy:n työntekijöille tekemän kyselyn perusteella. Teorian tietoa etsin Theseuksesta sekä erilaisista julkaisuista liittyen itsenäisen asumisen harjoitteluun.

6.1 Suunnitteluvaihe

Vilkan & Airaksisen (2003, 23) mukaan opinnäytetyön toteutusprosessi alkaa ideointivaiheesta. Oma opinnäytetyöni aihe alkoi hahmottua siinä vaiheessa, kun opinnot olivat alkaneet ja VillaNutun itsenäisen asumisen harjoitteluun tarkoitetuissa asunnoissa (VillaVeska ja VillaVera) oli yhtä aikaa neljä nuorta itsenäisen asumisen harjoittelua suorittamassa. Vaikka varsinaista materiaalia itsenäistymiseen löytyi paljonkin (mm. Umbrella -kansio), oli itsenäistyjien kanssa työskentely haastavaa, koska yhtenäistä toimintatapaa työskentelylle ei ollut. Vilka & Airaksisen mukaan toiminnallisen opinnäytetyön aiheen pohdintaan liittyen, että olisi hyvä pyrkiä löytämään itseään kiinnostava aihe alue, joka olisi sekä ajan-kohtainen että toimeksiantajaa palveleva. Kohderyhmän määrittäminen on tärkeää, koska se ratkaisee sisällön. Kohderyhmää määrittäessä voidaan käyttää mm. henkilöiden ominaisuuksia, toimeksiantajan toiveita tai tavoitteeksi asetettuja tuotoksia (Vilka & Airaksinen 2003, 38-40.) Opinnäytetyöni kohderyhmän muutoksen ja lopullisen päätöksen tein joulukuussa 2020. Helmikuussa 2021 konsultoin yrityksen johtoa liittyen opinnäytetyön aiheeseen ja sain heiltä luvan toteuttaa opinnäytetyön. Myös he katsoivat ohjeistuksen olevan tarpeellinen. Maaliskuussa 2021 konsultoin myös ohjaavaa opettajaa.

Seuraavaksi olen kuvannut opinnäytetyönprosessin aikataulun, jossa olen koonnut etenemisen ajallisesti alusta loppuun. (KUVIO 1)

KUVIO 1. Opinnäytetyön prosessin eteneminen

6.2 Toteutusvaihe ja kuvaus tiedonhankinnan prosessista

Teoriatiedon merkitys nousee esille myös toiminnallisessa opinnäytetyössä ja kaikki tekeminen pohjautuu teorian tietoon. Teoriapohjassa tulee nousta esille, mihin opinnäytetyönä valmistuvan tuotoksen ratkaisut nojautuvat. Toiminnallisen opinnäytetyön tulee olla tutkiva ja siitä tulee ilmetä kehittävä työskentelyote prosessiin. Toiminnallinen opinnäytetyö on aina työelämälähtöinen ja sen tulee olla myös käytännönläheinen. (Viikka & Airaksinen 2003.)

Varsinaisen toteutusvaiheen aloitin tekemällä kyselyn VillaNuttu Oy:n itsenäistyvien nuorten ohjaajille ja heille, jotka tulevaisuudessa tulevat heitä ohjaamaan. (LIITE 1). Lähetin kyselyn 13 ohjaajalle, joista 4 ohjaajaa vastasi kyselyyn. Haastattelin lisäksi kahta ohjaajaa henkilökohtaisesti. Haastattelin lisäksi kahta jo itsenäistä elämää elävää nuorta, jotka ovat olleet itsenäisen asumisen harjoittelussa Villan Nutussa asuessaan. Heille esittämäni kysymykset pohjautuivat ohjaajille esittämiin kysymyksiin. Haastattelu käytiin avoimena keskusteluna, jonka kirjasin samanaikaisesti. Esittämäni kysymykset löytyvät liitteestä 2.

Kyselyiden perusteella nousi selkeästi esille niitä asioita, joihin itse ohjaamisessa tulisi kiinnittää huomiota. Yllättävää oli, että hyvin paljon samoja asioita nousi sekä työntekijöiltä että itsenäistymisvaiheen läpi käyneiltä nuorilta.

Kyselyssä kartoitin ohjaajien tietämystä varsinaisesta itsenäistymisprosessista ja sitä, minkä verran ohjaajilla on tietämystä itse prosessista. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta, oli ohjaajilla tieto, miten itsenäistymisprosessi etenee. Vastauksista nousi selvästi esille se, että prosessista sosiaalityöntekijän osuutta ei tunnustettu riittävästi. Myös asiakassuunnitelman merkitystä ei tunnustettu riittävästi. Sen tavoitteiden saavuttamiseen itsenäisen asumisen harjoittelun tulee myös tähdätä ja sen perusteilla asetetaan myös lyhyemmän aikavälin tavoitteet. Vain yksi vastaus oli sellainen, jossa nostettiin asiakassuunnitelma ja tämän tavoitteet esille.

Sekä ohjaajien että nuorten haastatteluissa nousi esille se, että siirtymä itsenäisen asumisen harjoitteluun tulee tietyllä tapaa yllättäen.

te hoidatte meidän asioita niin että meidän ei tarvitse itse vaivata päätä niillä. Yhtä äkkiä joutuukin itse tekemään kaiken niin eihän se onnistu.

Myös ohjaajien haastatteluissa nousi esille samansuuntaista toivetta, että jo ennen siirtymistä itsenäisen asumisen harjoitteluun nuori opettelisi hoitamaan konkreettisesti arkipäiväisiä asioita mm. varaamaan aikaa kampaajalle, hammaslääkäriin jne.

Ohjaajien haastatteluissa nousi esille suunnitelmallisuus ja sen tarpeellisuus itsenäistymisharjoittelussa. Keskustellessani suunnitelmallisuudesta haastattemieni nuorten kanssa nousi esiin seuraavaa:

Oli minulla suunnitelma ja se suunnitelmahan oli tosi hyvä ja tarkkakin. Ja kaikki ohjaajat olivat siihen sitoutuneita, mutta minä en.

Kysyessäni, miksi hän ei itse sitoutunut siihen, nuori kertoi, että hänellä ei ollut motivaatiota ja että hän tiesi, että ohjaajat kuitenkin hoitavat asiat niin kuin aina.

Haastatteluissa nousivat esille myös voimakkaasti konkreettiset tekemiset ja niiden harjoittelu sekä ohjaajien että nuorten toiveena. Tämä on noussut esille myös useassa itsenäisen asumisen harjoitteluun liittyvissä tutkimuksissa. Eniten nuoria huolettavat tutkitusti sijaishuollon jälkeisessä asumisessa raha-asiat. Haastattemistani nuorista toinen oli ollut itsenäisen asumisen harjoittelussa vain vähän reilu kaksi kuukautta ja koki, että hän ei ollut ehtinyt oppia siinä ajassa mitään, mikä olisi helpottanut hänen siirtymäänsä omaan asuntoon. Hän nostikin esille mm. ruoanlaiton.

Jos ohjaajilla olisi aikaa niin olisi tosi hyvä, jos he opettaisivat nuorelle edes pari ruokaa, joita voi laittaa. Että niinku yhdessä laittaisi nuoren kanssa.

Toinen nuorista koki, että hänelle oli suunnitelmassa merkitty paljonkin konkreettisia harjoitteita itsenäistymiseen, mutta hän ei ollut niitä tehnyt, koska ei ollut itse suunnitelmaan sitoutunut. Hänkin kaipasi enemmän yhdessä tekemistä ja ennen kaikkea paljon enemmän keskusteluja.

Ohjaajien huoli itsenäisen asumisen harjoittelun prosessoinnista liittyi lähinnä siihen, onko aikaa riittävästi kaiken tiedon siirtämiseen nuorelle. Haastatteluissa nousi esille tarve yhtenäiselle käytännölle toteuttaa itsenäisen asumisen harjoittelussa olevan nuoren ohjausta – runkoa, jonka mukaan kaikkien nuorten kanssa itsenäistymistä harjoiteltaisiin, mutta muistaen painottaa jokaisen yksilöllisiä voimavaroja sekä haasteita.

6.3 Palaute

Keräsin palautetta prosessin välivaiheissa ja produktion ollessa osa-alueiltaan valmis. Olen pyytänyt palautetta sekä VillaNutun ohjaajilta että esimiehiltä. Palautteen pohjalta olen korjannut ohjeistuksesta kirjoitusvirheitä sekä tehnyt pyydettyjä lisäyksiä.

Ohjaajat ovat joltain osin kokeneet ohjeistuksen liian suppeaksi, mutta pääsääntöisesti saadun palautteen perusteella produktio on ohjaajia hyödyttävä ja se on koettu erittäin tarpeelliseksi. Ohjeistuksen laajentamista pohtiessani olen käynyt myös keskustelua sekä ohjaajien että johdon kanssa ja on päädytty siihen tulokseen, että produktion ei ole tarkoitus olla ns. ”käyttöohje” vaan nimenomaan ohjeistus, joka helpottaa ohjaustyötä ja luo yhtenäisen linjan itsenäistymiselle, mutta jättää kuitenkin vastuun palveluohjauksen toteuttamisesta työntekijälle.

7 PRODUKTION ESITTELY

Opinnäytetyöni tavoitteena oli ammatillisesta näkökulmasta katsottaessa käytännön toimen ohjeistamista ja opastamista sekä toiminnan järjestämistä ja järjeistämistä. Tarkoituksena oli tehdä ohjeistus ohjaajien käyttöön nuoren itsenäisen asumisen harjoittelun ohjaamiseen. Toiminnallinen osuus opinnäytetyöstäni oli kirjallinen ohjeistus, jossa nuoren eri itsenäisen asumisen harjoittelun vaiheet ja niihin liittyvä oheismateriaali ja erilaiset lomakkeet on lajiteltu omiin osioihin. Ohjeistuksen tarkoituksena on sijaishuoltoyksiköstä omaan asuntoon muuttavien nuorien ohjaajien ohjaustyön kohdentaminen sekä yhtenäistää sijaishuoltoyksikössä tällä hetkellä vallitsevia käytäntöjä.

Ohjeistuksessa olen halunnut korostaa paitsi strukturoidun arjen ja tämän vaikutusta hyvinvointiin ja elämänhallintaan myös erityisesti nuoren omaa osallisuutta sekä vuorovaikutuksen merkitystä itsenäistymisohjauksissa. Ohjeistuksessa olen halunnut myös tuoda esille, että sijaishuollosta itsenäistyessä nuoren ympäristö on hyvin erilainen kuin normaalisti nuorten itsenäistyessä lapsuuden kodistaan. Usein VillaNuttuun sijoitetulla lapsella on traumaperäinen häiriö tai muu mielenterveyden häiriö ja myös tämä on syytä ottaa huomioon itsenäisen asumisen harjoittelua ohjattaessa.

7.1 Ohjeistuksen osa-alueet

Ohjeistuksen osa-alueet olen valinnut nuoren ikätasoista kehitystä tukevaksi ja nuoruuden kehityskriisin selviämistä tukevaksi. Osa-alueiden valintaan vaikuttivat myös VillaNuttu Oy:n ohjaajille sekä entisille asiakkaille tehdyt haastattelut, joissa nousivat erityisesti esille verkosto, raha-asiat sekä konkreettiset arjen toiminnot. Ohjeistuksessa korostetaan nuoren osallisuutta tavoitteiden ja suunnitelmien tekemisessä, jolloin nuoren olisi myös helpompi sitoutua itsenäisen asumisen harjoittelun tavoitteisiin.

7.1.1 Verkosto

Sijaishuollon työntekijän yhtenä tehtävänä on auttaa nuorta pitämään yllä itsenäistymistä tukevaa suuntaa ja työskentelyä lapsen kanssa yhteisiä sopimuksia ja tavoitteita kohden. Läheisverkostojen ylläpitäminen ja vahvistaminen heti sijoituksen alkuvaiheesta saakka vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja luo myös edellytyksiä myöhemmälle selviytymiselle. Verkostotyön avulla varmistetaan, että hänelle tärkeät

ja läheiset henkilöt säilyvät hänen elämässään sijaishuollon aikana ja sen päätyttyä. Vanhempien ymmärrys ja hyväksyntä sijaishuollon tarpeellisuudesta edesauttaa heidän kykyä tukea sijoitusta ja pitää yhteyttä lapseen. Jos vanhempien yhteydenpito lapseen ei ole mahdollista, on etsittävä lapselle sellaisia ihmissuhteita, joista voi kehittyä tärkeitä. (Känkänen 2013, 271.)

Nuoren verkostolla on todettu olevan erityistä merkittävyyttä hänen siirtyessään sijaishuollosta itsenäiseen elämään. Verkoston kartoittamista tehdään VillaNutussa sijaishuollon aikana, mutta sitä on erityisesti hyvä käydä läpi nuoren kanssa, kun itsenäisen asumisen harjoitteluun siirrytään. Tämä nousi kyselyssä erityisesti esille ohjaajien toiveena. VillaNutussa on käytössä mm. Umbrella-kansio, jossa on hyvää materiaalia sekä verkostoon että muihin sosiaalisiin suhteisiin liittyen, jota ohjaajat osaavat myös tarvittaessa hyödyntää. Lisäksi olen liittänyt ohjeistukseen verkostokartan piirtämisen ohjeet. Jokaiselle nuorelle tehdään verkostokartta heti itsenäisen asumisen harjoittelun alkuvaiheessa. Tästä on hyvä havainnoida verkoston tiivyyttä tai haurautta ja myös verkostossa olevien henkilöiden keskinäisiä suhteita ja niiden tuomia voimavaroja tai haasteita.

7.1.2 Raha-asiat

Raha-asiat ovat osa-alue, joka nousee esille lähes kaikissa tutkimuksissa nuorten itsensä huolen aiheena itsenäistymiseen liittyen. Se on aihealue, joka tutkitusti huolettaa nuoria itseään eniten. Myös sekä ohjaajien että nuorten vastauksissa tekemääni kyselyyn nousivat esille raha-asioihin liittyvät harjoitteet sekä käytänteet. Olen ohjeistukseen linkittänyt Kelan tukiin liittyvät sivut sekä pääkohdat niistä. Ohjaajien toiveena on myös ollut, että nuoren kanssa voisi harjoitella niinkin konkreettisia asioita kuten esim. laskujen maksamista. Liitteenä onkin mallilasku, jonka avulla voi harjoitella laskun maksamista konkreettisesti.

Lisäksi ohjeistukseen on nostettu budjetointiin liittyvä tehtävä. Tavallisten arjen raha-asioiden hahmottaminen on usein sijaishuollossa itsenäistyville nuorille haastavaa, koska he eivät kuukausirahaa lukuun ottamatta juurikaan käytä rahaa, vaan heidän kaikki kulut maksaa sijaishuoltoyksikkö tai sosiaalitoimi. Budjetointi on tärkeää hallita sijaishuollosta muuttamisen jälkeenkin.

7.1.3 Opiskelu ja työ

Opiskelun merkitystä korostetaan itsenäisen asumisen harjoittelussa. Opiskelu liittyy läheisesti nuoren elämänhallintaan. Opiskelu vaikuttaa nuoren tulevaisuuteen merkittävästi ja hänen myöhempi työllistymisensä helpottuu opiskeluiden asianmukaisen hoitamisen myötä. Teoksessa Nuoren aika Aaltonen ym. (2003, 185) nostavatkin esille, kuinka elämänhallinnan saavuttamisessa työllä ja työelämään sijoittumisella on keskeinen merkitys nuoren itsenäistymisprosessissa. Työ mahdollistaa paitsi taloudellisen toimeentulon myös itsearvostuksen työelämässä mukana olemisen myötä. Teoksessa myös nostetaan esille, kuinka työ tuo struktuuria ajankäyttöön. Itsenäisasumisen harjoittelussa nuorta motivoidaan opiskeluiden hoitamiseen sekä lisäksi käydään käytännön tasolla läpi mm. eri tukimuotoja sekä niiden hakemista.

7.1.4 Terveys ja hyvinvointi

Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee terveyden olevan täydellisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilan. Kuitenkin jokainen ihminen kokee oman terveytensä myös yksilöllisesti. Ihminen voi vaikeista vammoista tai sairauksista huolimatta kokea itsensä terveeksi. Tähän kokemukseen vaikuttavat voimakkaasti hänen tavoitteensa sekä se, millaisessa fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä hän elää. (Huttunen 2020.)

Terveys ja hyvinvointi -osiossa käydään läpi terveellistä ruokavaliota sekä toisaalta taloudellista ja järkevää ruoan hankintaa. Lisäksi erityisesti haastattelussa esille noussut nuorten oma toive, että itsenäistymisohjauksissa konkreettisesti opetettaisiin ruoan laittoa.

Terveys ja hyvinvointi -osiossa käydään myös läpi nuoren olemassa olevat hoitokontaktit sekä varmistetaan, että nuorella on kaikki yhteystiedot itsellään käytössä ja hänellä on taito ja ymmärrys, missä tilanteissa hänen tulee näitä käyttää. Osiossa käydään myös läpi lääkehoitoa sekä nuoren itsenäistymistä myös lääkehoidon hyväksymisessä sekä tästä huolehtimisesta. Ohjaajien antamassa palautteessa nousi esille vahvasti, että psykiatrian hoitokontaktien järjestäminen nuorelle tulee näkyä myös ohjeistuksessa. Lisäsin lisäksi vielä päivystystapausten toimintaohjeen.

Varsinaista päihdetyön ohjelmaa ei VillaNutussa tällä hetkellä ole, mutta osioon on linkitetty päihteiden käyttöön liittyviä sivustoja. Myös Umbrella -kansion materiaaleissa on päihteiden käyttöön liittyvää materiaalia. Pääsääntöisesti päihteistä käydään keskustelua omaohjauskeskusteluissa ja sen vuoksi päihteisiin liittyvät keskustelut eivät nouse erityisesti esille itsenäistymisohjauksessa.

Seksuaalisuutta käsitellään yksikössä käytössä olevaa Hei -puhutaan seksistä -opasta käyttäen. Opas on VillaNutun ohjaajille suunnattu opinnäytetyö.

7.1.5 Asuminen

Asumista käsittelevässä osiossa käydään läpi käytännön tasolla ja konkreettisesti asunnon hankintaa sekä siihen liittyviä tukihakemuksia. Lisäksi tässä osiossa käytetään myös aikaa hankintojen suunnitteluun. Tässä osiossa nuori pääsee käytännössä harjoittelemaan budjetointia. Tässä osiossa nuori pääsee / joutuu myös hoitamaan käytännön asioita itse.

Asuntoon tulevia hankintoja varten olen Martta-liiton internetsivustoa apuna käyttäen tehnyt perustarvikelistat huonekaluista, kodinkoneista, tekstiileistä sekä pienemmistä tarvikkeista. Nämä listaukset helpottavat nuorta, joka voi olla ensimmäistä kertaa tekemisissä kodin tarvikkeiston hankkimisen kanssa.

8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Vilkan (2003, 10) mukaan ammattikorkeakoulusta valmistunut opiskelija tulee työskentelemään oman alansa asiantuntijatehtävissä ja hallitsee siihen liittyvät tutkimuksen ja kehittämisen perusteet. Opinnäytetyön tulisi olla työelämälähtöinen, käytännönläheinen, tutkimuksellisella asenteella toteutettu ja riittäväällä tasolla myös alan tiedonhallintaa osoittava.

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa, kehittää ja uudistaa työelämän käytäntöjä. Luotettavuuden näkökulmasta arvioidaan sitä, miten kehittämistyöhön osallistujat ovat olleet mukana prosessin aikana. Toiminnallisen opinnäytetyön luotettavuutta voidaan arvioida myös kehittämistyön seurauksena syntyvistä muutoksista. (Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2016). Opinnäytetyön luotettavuutta arvioitaessa on tavoitteena ollut kehittää ja uudistaa VillaNuttu Oy:n itsenäisenäsumisen harjoittelun ohjaamista. Työssä mukana olleet ohjaajat ovat osallistuneet opinnäytetyön produktion rakentumiseen lähinnä arvioimalla työtä sen työstämisen aikana. Etenkin loppuvaiheessa olen pyytänyt palautetta ja käynyt keskustelua ohjeistuksen käytettävyyden arvioimisesta.

Aloittaessani opinnäytetyön tekemistä kävin useita keskusteluja yrityksen johdon kanssa ja olin yhteydessä myös ohjaavaan opettajaan. Ajoin tutkimusluvan, jonka ohjaava opettaja hyväksyi.

En ole arkistoinut kyselyyn osallistuneiden henkilötietoja missään vaiheessa opinnäytetyötäni varten. Olen tehnyt kyselyn ohjaajille sähköpostitse. Vastauksien lähettäjät olen nähnyt vain minä. Olen poistanut sähköpostit asianmukaisesti. VillaNutussa aiemmin asuneita nuoria en ole pyytänyt erikseen haastatteluun, vaan olen tavannut heidät heidän vieraillessa VillaNutussa ja olen tällöin kysynyt heidän suostumustaan haastatteluun. Kumpikin haastateltava oli täysi-ikäinen ja näin voivat itse päättää osallistumisestaan tai osallistumatta jättämisestä. Kummankaan mitään tunnustetietoja ei tullut mihinkään ylös. Olen kirjannut heidän vastauksensa yksittäisille paperiarkeille ja hävittänyt nämä myöhemmin.

Lähteitä käyttäessäni pyrin hyödyntämään mahdollisimman uusia ja relevantteja lähteitä. Olen noudattanut hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtia. Olen viitannut opinnäytetyössäni asianmukaisesti muiden tutkijoiden tekemään tutkimustyöhön. Työssäni en ole plagioinut toisten tuottamaa tekstiä.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tehdä ohjeistus VillaNuttu Oy:n itsenäisen asumisen harjoittelua ohjaaville ohjaajille. Ohjeistuksessa otin huomioon sekä ohjaajien että jo itsenäistyneiden nuorten haastattelussa esiin nousseita näkemyksiä kuitenkin nuoruusiän kehitystä ja itsenäistymistä silmällä pitäen. Olen korostanut nuorten osallisuuden sekä vuorovaikutuksen merkitystä ohjaamisessa. Aiempaan verrattuna omaohjaajatyöskentely on säilytetty ennallaan itsenäisen asumisen harjoittelun ajan ja lisäksi on lisätty erillinen itsenäistymisohjaus viikoittain, joissa käydään varsinaisia itsenäiseen asumiseen liittyviä asioita läpi, jolloin eri ohjaajien erityisosaamista voidaan hyödyntää paremmin ja myös nuorelle tärkeä omaohjaajasuhde säilyy.

Itsenäisen asumisen harjoittelun ohjeistusta on tarkoitus kehittää käyttökokemuksen myötä. Ohjeistusta voidaan kehittää työyhteisön, itsenäistyneiden sekä ympäristön muutostarpeisiin vastaavaksi. Ohjeistuksen käyttöönoton jälkeen olisikin tärkeää tehdä kysely itsenäisen asumisen harjoittelua ohjaaville ohjaajille sekä itsenäistymisprosessin läpikäyneille nuorille, jolloin saataisiin ohjeistuksen toimivuuteen liittyvää kokemuspohjaista palautetta ja tämän avulla voitaisiin kehittää edelleen ohjeistusta ja näin itsenäisen asumisen harjoittelun prosessia paremmin palvelevaksi.

Ohjeistuksen siirtäminen verkkoon on yksi kehittämiskohde. Tällä hetkellä se on tulostettu paperisena versiona, mutta sen siirto verkkoon on tarkoitus tehdä nopealla aikataululla, jolloin esim. linkit eri hakemuksiin aukeavat suoraan. Olen lähettänyt ohjeistuksen myös sähköpostitse kaikille ohjaajille, jolloin linkkien käyttö mahdollistuu myös tässä vaiheessa.

Kriittisessä pohdinnassa nousi huoli, onko ohjeistuksen käytettävyys ja käytännöllisyys sellainen, että ohjaajilla tulee sitä itsenäisen asumisen harjoittelua ohjattaessaan käytettyä. Ohjeistus ei ole tyhjentävä tietoteos, vaan se vaatii ohjaajien aktiivisuutta itsenäiseen tiedon ja käytettävien menetelmien etsimiseen osa-alueittain. Tämä edellyttää ohjaajilta vahvaa motivoitumista sekä sitoutumista itsenäisen asumisen harjoittelun ohjaamiseen.

Opinnäytetyön tekeminen tuki omaa ammatillista kasvua ja teorian tiedon kerääminen ja lukeminen lisäsi ymmärrystä sijoitetun lapsen arjesta sekä niistä haasteista, joita sijoittaminen tuo nuoren itsenäistymiseen. Ennen kaikkea syvyyttä ymmärrykseen tuli nuoren osallisuuden merkityksestä kehityskriisin rat-

kaisemisen onnistumiseksi, mutta myöskin siihen, kuinka tärkeää on nuoren kiinnittyminen sijaishuoltopaikan aikuisiin. Paljon pohdintaa aiheutti laitosten vaihdosten merkitys ja se, kuinka se vaikeuttaa nuoren kiinnittymistä ja sitä myöten oman elämänhallinnan saavuttamisesta sijaishuoltopaikkojen vaihdosten jälkeen. Opinnäytetyön prosessin aikana olen edelleen saanut vahvistusta siihen, että sosiaalian ammattilaisena minulla riittää taitoa nähdä asioita kokonaisuuksina ja tukea ihmistä hänen vahvuuksiaan voimavaroina hyödyntäen.

LÄHTEET

- Aalto-Setälä, T. & Marttunen M. 2007. *Nuoren psyykinen oireilu, häiriö vai normaalia kehitystä*. Aikakauskirja Duodecim. Saatavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo96233> Viitattu: 15.8.2021.
- Aaltonen, M., Ojanen T., Vilén, M. & Vilhunen, R. 2003. *Nuoren aika*. 2.uudistettu painos. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Aaltonen, T., Hoikkala, S., Kojo, R. & Tervo, J. 2017. Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli Kohti lapsikeskeistä ja lapsenoikeusperustaista toimintatapaa. *Työpaperi 19/2017*. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Verkkojulkaisu. 7. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132271/URN_ISBN_978-952-302-855-5.pdf Viitattu: 20.8.2021.
- Ahanen, S. 2011. *Omaohjaajuus voimavara ja vallankäyttöväline*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/28763/Ahanen_Sari.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 21.8.2021.
- Aluehallintovirasto. 2020. *Sijaishuolto: lapsella oltava täysi tuki myös Itsenäisen asumisen harjoittelussa*. Tiedote. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/69896545> Viitattu: 19.8.2021.
- Custido, I. 2020. *Ensiaskel tulevaisuuteen. 16-vuotiaiden ajatuksia itsenäisestä asumisesta*. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 3/2020. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Ensiaskel-tulevaisuuteen_verkkojulkaisu.pdf Viitattu: 8.6.2021.
- Erikson, E.H. 1968. *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Havighurst, R.J. 1948. *Developmental tasks and education*. New York: McKay.
- Havighurst, R.J. 1972. *Developmental tasks and education (3.painos)*. New York: McKay.
- Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö T. 2013. *Lapset lastensuojelun osallisina*. Teoksessa: Bardy, M. (toim.). *Lastensuojelun ytimessä*. 4.painos. Tampere. Suomen Yliopistopaino Oy.
- Huttunen, J. 5.11.2020 *Mitä terveys on?* Lääkärikirja Duodecim. Duodecim Terveyskirjasto. Saatavissa: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00903> Viitattu: 7.9.2021.
- Huttunen, M. 2018. *Traumaperäinen stressihäiriö*. Lääkärikirja Duodecim. Duodecim Terveyskirjasto. Saatavissa: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00526> Viitattu: 15.9.2021.
- Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. 2016. *Tutkimus- ja kehittämistyön luotettavuus*. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Tutkimus- ja kehittämistyön luotettavuus. Saatavissa: <https://libguides.diak.fi/c.php?g=389856&p=3530138> Viitattu 7.9.2021.
- Iloa ja toivoa. 2020. *Yhteinen kieli – traumainformoitu kohtaaminen*. Tiedote. Saatavissa: <https://www.iloajatoivoa.fi/tammikuu/tyohyvinvointikoulutuksen-kehittamishankkeemme-yhteinen-kieli-traumainformoitu-kohtaaminen> Viitattu 20.8.2021

Kananoja, A & Marjamäki, P. 2017. Neuvonta ja ohjaus yleisinä sosiaalipalveluina. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. *Sosiaalityön käsikirja. Neuvonta ja ohjaus yleisinä sosiaalipalveluina*. Tallinna: Tietosanoma Oy. Viitattu 25.8.2021.

Kivelä, V., & Lempinen, J. 2010. *Arki hallintaan. Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen*. KOTA – Lasten ja nuorten hyvinvointi ry. Turenki: Kirjapaino Jaarli Oy. Saatavissa: http://www.kota.fi/wp-content/uploads/KOTA-AHM_book_press-toinen-painos.pdf Viitattu 22.8.2021.

Konsensuskokous. 2010. Ehrilng, L., Haapalainen, S., Isolauri, J., Kaivosoja, M., Kalland, M., Karlsson, L., Laakso, J., Lounamaa, R., Melartin, T., Merikanto, T., Paloniemi, A., Pietikäinen, M., Pylkkänen, K., Virtanen, V. & Wrede, G.H. *Nuorten hyvin- ja pahoinvointi*. Suomen Lääkäriseura Duodecim & Suomen akatemia. Konsensuslausuma. Saatavissa: <https://www.duodecim.fi/wp-content/uploads/sites/9/2016/02/konsensuslausuma090210.pdf> Viitattu 20.8.2021.

Komulainen, P. 2018. *Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret kaipaavat välittäviä ja emotionaalisesti tärkeitä ihmissuhteita*. Helsingin Yliopisto. Uutiset ja tiedotteet. 1.10.2018. Saatavissa: <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/hyva-yhteiskunta/sijaishuollosta-itsenaistyvat-nuoret-kaipaavat-valittavia-ja-emotionaalisesti-tarkeit-ihmissuhteita> Viitattu 7.9.2021.

Kuntaliitto. 25.1.2017. *Sosiaalityö, sosiaaliohjaus ja omatyöntekijä*. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/sosiaalihuolto/sosiaalityo-sosiaaliohjaus-ja-omatyontekija> Viitattu 20.8.2021.

Känkänen, P. 2013. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa: Bardy, M. (toim.). *Lastensuojelun ytimessä*. 4.painos. Tampere. Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu 7.9.2021.
Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Sivé, T & Välimäki, P. 2001. *Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla*. Porvoo: WSBookwell Oy.

Laki nuoresta rikoksentehtäjästä 31.5.1940/262. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1940/19400262> Viitattu 30.7.2021.

Lasten mielenterveystalo. *Traumaperäiset häiriöt*. Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/muut_hairiot_ja_ongelmat/Pages/traumaperaiset_hairiot.aspx Viitattu 20.8.2021.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P6> Viitattu 8.6.2021.

Lastensuojelun käsikirja. 2021. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto> Viitattu: 18.8.2021

Malja M., Puustinen-Korhonen A., Petrelius, P. & Eriksson P.(toim.) *Lastensuojelun laatusuositus*. 2019. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf Viitattu 20.8.2021.

Marttunen, M. & Karlsson L. 2013. Nuoruus ja mielenterveys. Teoksessa Marttunen, M., Huurre, T., Strandholm, T. & Viialainen, R. (toim.) *Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille*. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Muukkonen, T. 2013. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa: Bardy, M. (toim.). *Lastensuojelun ytimessä*. 4.painos. Tampere. Suomen Yliopistopaino Oy.172.

Nuorisolaki. 21.12.2016/1285. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285> Viitattu 30.7.2021

Nurmi, J-E. 1997. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Korkiakangas, M., Lyytinen, P. & Lyytinen, H. (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan – Kehitys kontekstissaan*. Porvoo: WSOY. 256, 258-259, 262.

Nuutinen, T. *Kehitystehtävät ja kriisit eri elämänvaiheissa*. Opetusmateriaali AIKO / PKKY. 16.5.2012. Luentomateriaali. Saatavissa: <https://docplayer.fi/388558-Kehitystehtavat-ja-kriisit-eri-elamanvaiheissa-teija-nuutinen-aiko-pkky.html> Viitattu 16.8.2021.

Parviainen, A. 2020. *Merkityksen anto -prosessi ja psyykkisestä traumasta toipuminen*. Tutkielma. Helsingin Yliopisto. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/314081/Parviainen_Anni_Pro_gradu_2020.pdf?sequence=3&isAllowed=y Viitattu 20.9.2021

Poijula, S, 2021. *Traumatietoinen lähestymistapa lasten auttamisessa ja hoidossa*. Saatavissa: <https://www.soilipoijula.fi/tietosivut/lapsi/> Viitattu 20.8.2021.

Ritala-Koskinen A. 2003. Onnistumisia lastensuojelussa! Teoksessa: Satka, M., Pohjola, A. & Raja-vaara, M. (toim.) *Lastensuojelu vaikuttajana. Sosiaalityö ja vaikuttaminen*. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy. 103. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/43280/952-5092-91-7.pdf> Viitattu: 20.8.2021.

Suomisanakirja. 2021. Saatavissa: <https://www.suomisanakirja.fi/arki> Viitattu 26.8.2021

Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301. Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2014/20141301#L3P16> Viitattu: 20.8.2021.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2021. *Sosiaalityö*. Saatavissa: <https://stm.fi/sosiaalityo> Viitattu: 20.8.2021.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2021. *Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut*. Päivitetty 27.3.2020. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyspalvelut/lasten-ja-nuorten-mielenterveyspalvelut> Viitattu 20.8.2021.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2021. Tulostaulukko. *Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista*. Saatavissa: <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s84qttY1crbWTQmxNq6MNzIE8qwT862N9IAsY2tnf2tdH3Nrw5QsiIihqREA®ion=s07MBAA=&year=sy5ztDbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=202103120740> Viitattu 19.8.2021.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2021. *Nuorten mielenterveyshäiriöt*. Mielenterveys. Päivitetty 14.6.2021. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/nuorten-mielenterveyshairiot> Viitattu: 20.8.2021.

Törrönen, M. & Munn-Giddings, C. 2018. Sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten emotionaalinen kiintymys. Teoksessa: *Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten elinolot -vuosikirja 2018*. Helsinki: Punamusta Oy. 147-156. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137198/THL_TEE030_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 19.8.2021.

Valtion nuorisoneuvosto. *Nuorten oma käsitys nuoruuden ”ikärajoista” selvitetty*. 23.7.2013. Saatavissa: <https://tietoanuorista.fi/nuorten-oma-kasitys-nuoruuden-ikarajoista-selvitetty/> Viitattu: 18.8.2021.

Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. *Kohtaamisia lapsiperheissä: Menetelmiä perhetyöhön*. Helsinki: Kirjapaja. 93.

Vilka, H., & Airaksinen, T. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 23.

KYSELYLOMAKE VILLANUTTU OY:N OHJAAJILLE

Hei!

Tämän kyselylomakkeen tarkoituksena on kartoittaa VillaNutussa elävän nuoren itsenäistymisharjoittelun prosessia sekä siihen liittyvää ohjeistusta, jota työstän sosionomi opintojen opinnäytetyönäni. Voit vastata kysymyksiin vastaamalla tähän sähköpostiin, josta lähetetty tämä kyselylomake. Numeroi vastaukset kysymysten numeroilla, jolloin tiedän, mihin kysymykseen olet vastannut. Kyselylomakkeella saatuja tietoja käytän vain opinnäytetyöhöni. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja opinnäytetyöni valmistuttua hävitän kyselymateriaalin.

Nuoren itsenäistymisprosessi VillaNutussa:

1. Milloin nuoren kanssa aloitetaan itsenäistymisprosessi VillaNutussa? Onko ajankohta mielestäsi oikea?
2. Miten Itsenäistymisprosessi aloitetaan?
3. Mitä on mielestäsi hyvä ottaa huomioon aloitusvaiheessa?
4. Miten itsenäistymisprosessi VillaNutussa etenee?
5. Mitä tärkeää huomioon otettavaa mielestäsi eri itsenäistymisvaiheissa on? .
6. Mitä erilaisia menetelmiä nuoren kanssa käytät / muut käyttävät itsenäistymisprosessissa?
7. Ovatko käytettävät menetelmät mielestäsi riittäviä, tarvittaisiinko mielestäsi lisää erilaisia menetelmiä / uusia menetelmiä?
8. Mitkä osa-alueet ovat mielestäsi tärkeimpiä, joita itsenäistymisessä tulisi ottaa huomioon (esim. Tuet, arjen toiminnot, koulu, verkosto, päihteet jne.)
8. Mitä kehitettävää itsenäistymisprosessissa on mielestäsi VillaNutussa?

Kiitos vastauksistanne!

Ystävällisin terveisin
Minna Ekoluoma
puh. 044 776 6044

”ENTISILLE NUORILLE” TEHDYT AVOIMEN HAASTATTELUN KYSYMYKSET:

1. Missä vaiheessa sijaishuoltoa Sinun kanssasi aloitettiin itsenäisen asumisen harjoittelu? Oliko ajankohta mielestäsi sopiva?
2. Miten koit aloitusvaiheen? Oliko sinulla selkeä kuva, mitä itsenäisen asumisen harjoittelu on, kun siirryit harjoitteluun?
3. Miten itsenäisen asumisen harjoittelun suunnittelu mielestäsi toteutui? Olitko itse mukana suunnitelman tekemisessä?
6. Millaista käytännössä itsenäisen asumisen harjoittelusi oli? Käytiinkö kanssasi keskusteluja, käytiinkö läpi konkreettisia tekemisiä jne.
7. Mitkä osa-alueet ovat mielestäsi tärkeimpiä, joita itsenäistymisessä tulisi ottaa huomioon (esim. Tuet, arjen toiminnot, koulu, verkosto, päihteet jne.)
8. Mitä kehitettävää itsenäistymisprosessissa on mielestäsi VillaNutussa?